

Rola nauczyciela wspomagającego w klasie integracyjnej

W oddziałach integracyjnych, spotykamy się z dziećmi o bardzo różnym stopniu zdolności i możliwości rozwojowych. Należy więc tak organizować proces dydaktyczno – wychowawczy, aby umożliwić wszechstronny rozwój wszystkim wychowankom. Stąd właśnie wynika potrzeba zatrudnienia drugiego pedagoga pełniącego funkcję nauczyciela wspomagającego. Wychowawca i nauczyciel wspomagający na równych prawach uczestniczą w organizowaniu procesu kształcenia, a zadania wykonywane przez każdego z nich mają razem tworzyć pełny zakres jednolitych oddziaływań na poszczególnych uczniach i cały zespół klasowy. Wysoka jakość współpracy obu pedagogów i ich wzajemne porozumienie w dużym stopniu decydują o efektach nauczania i wychowania, a także przyczyniają się do tworzenia w klasie atmosfery sprzyjającej idei integracji.

Rola nauczyciela wspomagającego polega na pełnieniu funkcji wspierającej rozwój i naukę uczniów niepełnosprawnych. Wbrew pozorom nie jest to łatwe zadanie, dlatego też powinien to być doświadczony pedagog posiadający kwalifikacje do kształcenia specjalnego. Aby skutecznie organizować pracę ucznia, nauczyciel wspomagający musi mieć dobrze opanowaną wiedzę związaną z nauczaniem przedmiotem oraz pedagogikę ogólną i metodykę, a ponadto szczególnie dobrze znać pedagogikę upośledzonych umysłowo i gruntownie orientować się w innych kierunkach pedagogiki specjalnej. Konieczna jest znajomość psychologii ogólnej i szczególnie dobra znajomość zaburzeń i upośledzeń w określonych dziedzinach rozwoju by mógł je niwelować, korygować, a nawet zapobiegać ich powstawaniu czy pogłębianiu się.

Bardzo ważnym zadaniem, jakie w pierwszej kolejności powinien wykonać nauczyciel wspomagający, jest przeprowadzenie pełnej, wieloaspektowej diagnozy potrzeb i możliwości rozwojowych uczniów niepełnosprawnych. Stworzenie dobrej diagnozy wymaga zebrania wielu danych. Pełna diagnoza wymaga zebrania informacji z zakresu czterech aspektów funkcjonowania dziecka:

- Aspekt społeczny, czyli diagnoza środowiska rodzinnego dziecka. Zdobywając informacje z tego zakresu wykorzystuje się wiele znanych technik i metod: wywiad z dzieckiem, wywiad z rodzicami, wspólną rozmowę z rodzicami i dzieckiem w połączeniu z obserwacją oraz metody projekcyjne, w tym testy zdań niedokończonych i rysunek rodziny.

- Aspekt medyczny, czyli ogólny rozwój fizyczny dziecka (ewentualne anomalie lub odchylenia od norm rozwoju), ogólny stan zdrowia (schorzenia somatyczne lub psychiczne), badania wzroku, słuchu i inne. Tu korzysta się z książeczki zdrowia dziecka, badań lekarza szkolnego i ponownie z informacji rodziców.

- Aspekt psychologiczny. Szczegółowych informacji domagać się należy od psychologa z PPP diagnozującego dziecko i kierującego do klasy integracyjnej (dane te możemy uzyskać po wcześniejszej zgodzie rodziców - ochrona danych osobistych). Diagnoza psychologiczna najczęściej znajduje się w opinii z PPP lub w orzeczeniu kwalifikacyjnym kierującym dziecko do klasy integracyjnej. Najczęściej dokument ten zawiera również elementy diagnozy pedagogicznej, a także wskazówki i zalecenia do dalszej pracy z dzieckiem, dlatego w pierwszej kolejności bardzo dokładnie zapoznajemy się z tymi informacjami.

- Aspekt pedagogiczny, czyli ocena poziomu wiadomości i umiejętności szkolnych, a jeśli jest to uczeń klasy pierwszej – poziomu przygotowania dziecka do nauki szkolnej. Bardzo dokładnie badamy zakres, rodzaj i specyfikę trudności w uczeniu się. Sprawdzenie poziomu przygotowania dziecka do podjęcia nauki oznacza ocenę aktualnego poziomu sprawności manualnej, percepcji wzrokowej, percepcji słuchowej, mowy, i myślenia dziecka.

Podstawową metodą badań jest przede wszystkim obserwacja zachowań i wytworów pracy dziecka. W poszukiwaniu konkretnych narzędzi badawczych warto zajrzeć do poradnika „Ocena opisowa i sprawdzian osiągnięć ucznia” opracowanego przez współautorów „Programu Wczesnoszkolnej Zintegrowanej Edukacji XXI wieku”, znajduje się tam duży wybór narzędzi do badania poszczególnych sfer rozwojowych i funkcji percepcyjno - motorycznych.

Obserwacja zachowań ułatwia nam jednocześnie określić poziom funkcjonowania dziecka w grupach społecznych, pozwala szerzej określić poziom jego uspołecznienia, a więc nie tylko inteligencje społeczną, ale również poziom uczuć społecznych, umiejętność adaptowania się do określonych warunków społecznych.

Kolejnym zadaniem nauczyciela wspomagającego jest opracowanie indywidualnego programu nauczania. Konstruujemy go w oparciu o wcześniej przeprowadzoną diagnozę. Opracowanie indywidualnego programu nauczania polega na dostosowaniu programu realizowanego przez pozostałych uczniów do możliwości i potrzeb dziecka niepełnosprawnego. Uwzględniamy w nim takie treści, jakich opanowanie rokuje możliwości rozwojowe każdego dziecka. Uwzględniamy w nim materiał służący korygowaniu i kompensowaniu zaburzonych funkcji. Należy więc selektywnie dobierać typy ćwiczeń do realizacji poszczególnych partii materiału, tak aby program, uwzględniając potrzeby dziecka, spełniał jednocześnie funkcję rewalidacyjną. Nauczyciel prowadzący realizuje treści programowe, natomiast nauczyciel wspomagający dostosowuje ich zakres do możliwości dziecka z niepełnosprawnością, jego tempa pracy i specjalnych potrzeb. Aby nauczanie zaspokajało potrzeby wszystkich uczniów, działania nauczycieli muszą być zaplanowane wspólnie.

W pracy z uczniem niepełnosprawnym nie obowiązują żadne terminy ani rygory czasowe dotyczące uczniów zdrowych. Jedynym kryterium przejścia do następnego stopnia trudności czy działu programu szkolnego są faktyczne osiągnięcia dziecka. Przy ocenie każdego dziecka stosujemy normę indywidualną, tzn. oceniamy osiągnięcia w porównaniu do jego poprzednich wyników, a nie do wyników innych dzieci.

Kolejnym, bardzo ważnym zadaniem nauczyciela wspomagającego jest dostosowanie metod, form pracy i środków dydaktycznych do potrzeb uczniów niepełnosprawnych. Przykładowo, dziecku słabo widzącemu trzeba przygotować kartę pracy z większą trzcionką, niż pozostałym uczniom, dziecku niedosłyszącemu należy indywidualnie przekazywać polecenia tak, aby widziało usta mówiącego, dla uczniów nadpobudliwych i rozkojarzonych przewidzieć zwiększoną liczbę ćwiczeń relaksacyjnych i wyciszających, itp. Jednocześnie obaj nauczyciele planując i realizując wspólnie zajęcia lekcyjne dbają o to, aby jak najczęściej dochodziło do ujednolicenia zadań z zachowaniem zróżnicowanych metod czy środków. Chodzi o to, aby nie odnosiło się wrażenia, że w klasie odbywają się dwa oddzielne zajęcia, że uczniowie niepełnosprawni zajmują się czymś innym, niż pozostali, że wykonują tylko polecenia nauczyciela wspomagającego. Nauczyciel prowadzący stara się angażować do uczestnictwa w lekcji wszystkich uczniów, nauczyciel wspomagający wspiera w razie potrzeby uczniów niepełnosprawnych, dyskretnie udziela dodatkowych wyjaśnień czy wskazówek. Proces integracji wymaga eliminowania z niego czynników i sytuacji dezintegrujących, a wzmacniania tych, które wywołują pozytywne relacje i zachowania między dziećmi. Niezbędne jest inicjowanie takich sytuacji, w których wzrasta u dzieci wzajemne zrozumienie swoich potrzeb i oczekiwań, kształtuje się umiejętność nawiązywania kontaktów i zgodnej współpracy, dzięki którym grupa staje się coraz bardziej spójna. Oddziaływania obydwu pedagogów, wychowawcy i nauczyciela wspomagającego, powinny zaowocować rozwojem pozytywnych więzi emocjonalnych między dziećmi i taką atmosferą współżycia w grupie, w której niepełnosprawność będzie zjawiskiem naturalnym, a nie czynnikiem różnicującym grupę. Podczas zajęć lekcyjnych warto np. stosować pracę w grupach, przy czym uczniowie niepełnosprawni nie mogą stanowić oddzielnej grupy, powinni być przydzieleni do różnych grup i otrzymać zadania, z których będą w stanie wywiązać się dobrze.

Kolejnym, ważnym działem pracy nauczyciela wspomagającego jest systematyczna współpraca nie tylko z nauczycielem prowadzącym, ale także z rodzicami i specjalistami pracującymi z dzieckiem na dodatkowych zajęciach. Warto podjąć współpracę z logopedą dziecka. Korzystając z jego wskazówek można

skutecznie korygować błędy wymowy, kontynuować ćwiczenia, wykorzystywać w toku lekcji już osiągnięte umiejętności. W przypadku dzieci z zaburzeniami zachowania warto skierować się po pomoc do pedagoga czy psychologa szkolnego. Z własnego doświadczenia wiem, że rodzice uczniów niepełnosprawnych oczekują od nauczyciela częstszych kontaktów, niż rodzice pozostałych uczniów. Nauczyciel wspomagający powinien jak najczęściej kontaktować się z rodzicami, przekazywać im bieżące informacje o osiągnięciach dziecka, współpracować z nimi w celu ujednolicenia oddziaływań na dziecko. Ponieważ to właśnie rodzice najlepiej znają swoje dziecko, w porozumieniu z rodzicami dziecka najłatwiej jest wybrać najodpowiedniejsze formy postępowania, takie, które są najbardziej skuteczne w odniesieniu do konkretnego dziecka. Reasumując, w toku współpracy z rodzicami uczniów specjalnej troski obaj nauczyciele pracujący w klasie integracyjnej powinni pamiętać o:

- systematycznym przekazywaniu wiedzy na temat rozwoju i wychowania dziecka, informowaniu ich o jego ograniczeniach rozwojowych, trudnościach o potrzebach, a także o sposobach ich zaspokajania,

- modyfikowaniu postaw rodziców wobec dzieci, wzmacnianiu więzi emocjonalnej między rodzicami i dziećmi,

- kształtowaniu u rodziców umiejętności wychowawczego postępowania z dzieckiem niepełnosprawnym i udzielania mu pomocy specjalnej.

Współpraca z rodzicami jest bardzo ważna, należy włączyć ich w proces dydaktyczno – wychowawczy szkoły oraz w miarę możliwości zapewnić rodzinie potrzebne wsparcie.

Praca z dziećmi niepełnosprawnymi nie jest łatwa. Każdy nauczyciel, a w szczególności nauczyciel wspomagający powinien być człowiekiem prawym, rzetelnym, kompetentnym, ale jednocześnie cierpliwym, wyrozumiałym i wrażliwym na los swoich podopiecznych. Dzieci i młodzież ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi niewątpliwie potrzebują wiedzy, ale często bardziej potrzebują uśmiechu, serdecznego gestu, ciepłej i szczerzej rozmowy lub samej tylko obecności

nauczyciela – przyjaciela, który doceni ich wysiłek, pochwali za każdy, nawet niewielki sukces i w ten sposób zachęci do dalszej pracy i pokonywania piętrzących się przed nimi trudności.

Literatura

1. Z. Ratajek: *Nauczyciel w kręgu uwarunkowań wewnętrznych szkoły*. Kielce 1991.
2. J. Bogucka, M. Kościelska (red.): *Wychowanie i nauczanie integracyjne. Materiały dla nauczycieli i rodziców*. Warszawa 1994, Społeczne Towarzystwo Oświatowe.
3. Maciarz A: *Uczniowie niepełnosprawni w szkole powszechnej. Poradnik dla nauczycieli*. Warszawa 1992.